

BİR AKTİVİZM ALANI OLARAK BEDEN: BEDEN ATÖLYELERİ

Gizem Aksu

Türkiye’de cinsel özgürlük ve beden tartışmaları son yirmi yıldır feminist hareketin gündemindedir. Son beş yılda ise LGBTT hareketin görünür biçimde, LGBTT bireylerin sorunlarını ve taleplerini dillendirmeye başlaması ile cinsel özgürlük ve beden tartışmalarının sınırları genişlemiş görünüyor. Bedenleri, cinsiyet ve cinsel kimlikleri üzerinden baskılanan lezbiyen, biseksüel kadınlar ve translar da bu tartışmaların kuşkusuz önemli öznelerindedir. Bir süredir bedenleri ve cinsellikleri üzerinden direniş politikaları ve aktivizm örgütlemek amacıyla bir araya gelen kadınlar ve translar “İllet” adı verilen bir grup oluşturdu. Bu yazı, İllet’in organize ettiği beden atölyelerinin nasıl bir ihtiyaçtan doğduğunu, neden önemli olduğunu tartışacak ve beden atölyelerine dair bir takım deneyimleri okuyucularla paylaşacaktır. Bedenlerimiz hakkında daha çok şey keşfettikçe ve paylaştıkça çoğulcu ve özgürlükçü beden politikaları belirlemek ve bunları hayata geçirmek oldukça kolaylaşacaktır.

Türkiye’deki LGBTT hareketi büyüyor, bir yandan LGBTT kimliklerinin toplumsal hayatta görünür olması için çalışırken bir yandan da yeni gündemler belirleyip yeni talepler üretiyor. LGBTT politika heteroseksizm, ataerki, LGBTT fobisiyle mücadele ederken kendi içerisinde cinselliği, bedeni, bunların performanslarını, cinsellik ve beden üzerindeki iktidarları, cinselliğin ve bedenin üretebileceği iktidarı tartışıyor. LGBTT hareketi her ne kadar büyük şehirlerde birkaç derneğin öncülüğünde yürütülüyormuş gibi görünse de kendi içerisinde çok farklı öznellik ve öznellik konumları var. Bu yazıda, harekete dahil olan yeni bir oluşumun, "İllet" in organize ettiği beden atölyesine odaklanacağım. Beden atölyesi, İllet’in son aylarda kendi üzerinden yürüttüğü tartışmalar sonucunda gündeme geldi ve grup tarafından benimsendi. Bu tartışmalar ve atölye İllet’in kendine dair sorularının üzerine gitmesine zemin hazırlarken genel olarak LGBTT hareketine de katkı sağlayacak bir potansiyele sahip görünüyordu. Burada, beden atölyesi yapma fikrinin nasıl oluştuğunu, atölyenin içeriğini ve bizlere düşündürdüklerini paylaşacağım.

İllet kimdir?

İllet, 2010 yılı LGBTT Onur Haftası etkinlikleri sırasında kadınlık deneyimine, kadın kadına cinselliğe dair söz ve eylem üretmek isteyen kadınların ve transların bir araya gelerek neler

yapabileceklerini konuştukları bir grup olarak toplanmaya başlıyor. “Nasıl etkinlikler olsun” sorusunun, tabii ki “nelere ihtiyacımız var” sorusunu da beraberinde getirmesiyle belli konularda tartışmalar yapılıyor ve bunlar ışığında 2010 yılı Onur Haftası etkinliklerinde yer alan çok kıymetli birkaç etkinlik düzenleniyor: "Kendi Dildonu Kendin Yap", “Cins'elliğimizi 'Dil'lendirelim”, “Feminist Bir Haz Aktivitesi Olarak Seks Shop Ziyareti”.¹

Gerek Onur Haftası'na hazırlık süreci, gerekse Onur Haftası'nın kendisi oldukça etkili ve güçlendirici bir şekilde geçince aynı grup bazı eksilmeler ve yeni katılımlarla bu ortak sürece devam etmek istedi. LGBTT hareketi içerisinde kadınların ve transların varlığını, problemlerini ve taleplerini dile getirmek; kadın ve trans varoluş, cinsellik ve haz üzerinden direniş politikaları ve aktivizm örgütlemek amacıyla Eylül 2010'da tekrar toplanmaya başladı ve şu anda da "İllet" olarak yola devam ediyor.

Yazıya başlarken İlet hakkında kısaca bilgi vermek istedim. İlet olarak hâlâ kendimizi yapılandırma sürecindeyiz; yeni katılımlarla yeni yeni tartışmalar içerisindeyiz. Ancak iç tartışmalar ve iç güçlenme süreci devam ederken farklı kadınlarla ve translarla deneyim paylaşımını oldukça önemsiyoruz. Bu yazıda da ilkinin İlet içerisinde, ikincisini ise Eskişehir'deki bir grup kadın ve trans bireyle gerçekleştirdiğimiz beden atölyesine dair deneyimimizi anlatacağım. Öncesinde, beden atölyesi yapmaya nasıl karar verdiğimizizi paylaşmak istiyorum.

Benim bedenim, benim sözüm...

LGBTT hareketi, hareketin öznelerinden dolayı cinsiyet, cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim konusunu kendine bir tartışma ve aktivizm alanı olarak belirler. Bu konular üzerinden oluşturulan baskı, şiddet ve nefrete karşı mücadele eder. Beden, cinsellik ve bunların performansları ister istemez üzerine politikalar belirleyip aktivizm örgütlenmesi istenen en önemli alanlardandır.

Beden atölyeleri de LGBTT bireylerin kendi alanları olarak söz üretebilecekleri mekân ve zamanı yaratan etkinliklerden biridir. Katılımcıların bedenlerini keşfedebilecekleri, bedenleri üzerine konuşacakları ve beden üzerine politika belirleyebilecekleri bir alandır. Üstelik LGBTT bireylerin tam da bedenleri üzerinden aşılandıkları, bedenlerini gerçekleştirme ve bedenleri üzerinde söz söyleme haklarının yok sayılabildiği bir bağlamda beden atölyesi

yapmanın iyi bir fikir olabileceğini düşünerek atölyeleri gerçekleştirdik. Tabii ki, varoluşu ve inşası oldukça farklı dinamiklere sahip olan beden üzerine yapılan bir atölyenin, katılımcıların bedenleri ile kurdukları ilişkiye dair tüm soruları yanıtlamak, tüm sorunları çözmek gibi bir amaç belirlemesi gerçekçi olmaz. Ancak, üzerinden ötekileştirildiğiniz ya da aşağılandığınız bedeni önemsemek, mücadele verilmesi gereken bir alan olarak tanımlamak ve bu alanda kendi sözünüzü üretmeye başlamak muhalif bir hareket olarak LGBTT için oldukça önemlidir. Şüphesiz ki bu yazıda aktarılacaklar, atölye moderatörü olarak benim kişisel bir paylaşımım olacak.² Kişinin bedeniyle kurduğu ilişki son derece özgün ve derinken az sayıda atölye üzerinden “ortaklaşan deneyimler” çıkarmak oldukça zor. Dolayısıyla aşağıda beden atölyesinin kapsamını paylaşacak, bu ve buna benzer atölyelerin nasıl bir politik değere sahip olabileceğini tartışacağım.

Atölyenin içeriği

Beden atölyesi, katılımcıları "fiziksel" bedenleri (et, kemik, kas olarak bedenleri yani anatomik bedenleri), "duygusal" bedenleri (bedenlerine ya da bedenlerinin belirli parçalarına atfettikleri duygusal ya da anlamsal ilişki), "toplumsal" bedenleri (yaşadıkları toplumun bedenleri üzerindeki etkileri, kendi bedensel varoluşlarının toplumsal mekanizmalara etkisi) ve buna eklenebilecek başka beden tanımları ya da varsayımları üzerinden yoğunluklu bir keşfetme sürecine davet eder.

Ataerkil ve heteroseksist toplumlarda beden, kadın ve erkek bedeni olmak üzere kategorize edilmiş ve bu kategorizasyonlara belli fonksiyonlar, belli anlamlar ve belli özellikler yapılandırılmıştır. Dolayısıyla atölye katılımcıları, bu kategorizasyonların bedensel algılarında nasıl ve ne yönde etkili olduğu üzerinde düşünebileceklerdir. Bu kategoriler arasına sıkıştırılmaya çalışılan bedensel deneyimlerin nasıl da birbirlerinden oldukça farklı ve çeşitli olduğunu deneyimleme fırsatı bulabileceklerdir. Yani bu atölyeler, her bedenin ve bedensel deneyimin, bu kategorilere ve onların işlettiği baskı mekanizmalarına rağmen nasıl da biricik olduğunu tekrar hatırlatma potansiyeline sahiptir.

Bedensel hafızaya dair düşünme olanağı yaratan beden atölyesi; bedene, bedensel algıya dair yeni keşiflerde bulunmaya da oldukça açıktır. Bedenimizin hangi bölümüyle nasıl ilişkilendiğimizden bir insanın elini nasıl sıktığımıza, neremize nasıl dokunulduğunda nasıl hissettiğimizden bir başkasına dokunurken nelere dikkat ettiğimize kadar bedensel

hafızamızda bulunan birçok konuyu tekrar düşünme fırsatı bulunabilir. Üstelik, kişinin tek başına cevaplandırmaya cesaret edemeyeceği sorular kendisini rahat ve güvende hissettiği bir grup içerisinde daha rahat düşünülebilir ve kişi başkalarının bedensel keşif süreçlerine şahit olmak üzerinden kendisini de bu sürece girmeye teşvik edebilmektedir.

Atölyede bulduğumuz ortak payda: dinleme ve dokunma

Yürüttüğümüz beden atölyelerinde "dinleme" ve "dokunma", kullandığımız iki kolaylaştırıcı eylemdi. "Dinleme", kişinin hem kendi bedenine kulak vermesine hem de bir başka bedeni dinlemesine atfedilen eylemdir. Mesela, insanın kendi sırtını dinlemesi fiziksel olarak mümkün değilken, başka bedenin sırtını dinlemesi mümkündür. Bu deneyim hem kendi sırtına dair algısını derinleştirmesini hem de sırtı dinlenen kişinin o deneyimine ortaklık etmesini sağlar. Dolayısıyla "dinleme" hem bireysel hem de kolektif olarak yaşanan bir deneyim hâlini alır. Bu kolektif hareket etme duygusu, atölyede güven ortamının kurulmasında kilit bir rol oynamaktadır.

"Dokunma" ise kişiyi, çok çeşitli nedenlerden (önemsememek, sevmemek, utanmak vb.) dolayı bedeninde o güne kadar ilişki kurmadığı ya da daha az ilişki kurduğu bölümle, kendisi de istekliyse, ilişki kurmaya çağırır. Mesela o güne kadar en küçük ayak parmağına özel olarak, yani sadece ona dokunmuş olmak için dokunmamış olan insan, ona dokunmaya ya da onun hakkında düşünmeye başlar. Şu ana kadar neden ona dokunmadığını düşünürken bunda kişisel nedenlerin mi ya da toplumsal mekanizmaların mı etkisi olup olmadığını düşünme fırsatı bulabilir. Ve eğer kendi de isterse atölyeden sonra en küçük ayak parmağı ile bambaşka bir ilişki geliştirebilir.

Burada önemli olan noktanın, bedenle kurulan ilişki geliştikçe bedensel farkındalığın artması ve bedenimize yüklenen anlamların sorgulanması olduğunu düşünüyorum. Bedeni "dinleyerek" oluşturulan anlamlar devreye girdikçe, bedenin farklı bölümleriyle kurulan ilişki derinleştikçe çatışma noktalarına, kabul noktalarına ve hassas noktalara dair belli farkındalıklar gelişebilecektir. Bu noktaların üzerine gitmek, bunları değiştirmek ya da değiştirmemek kişinin kendisine kalsa da kişinin kendi bedeni üzerinde bir tanımlama sürecine girmesini, söz üretme gücünü de besleyecektir. Böylece alternatif beden politikaları oluşturma sürecine katkı sağlayabilecektir.

Atölye ortamının kurulumu

Dokunmak ya da dokunulmak çoğu insan için oldukça hassas bir mesele olabilmektedir. "Dokunma" toplumsal olarak tacizkâr bir anlam barındırabilen "elleme" ile karıştırılmamalıdır. Dokunmak çok çeşitli şekillerde gerçekleşebilir ve çok farklı anlamsallıklarda olabilir. Farklı kadınlık ve translık deneyimlerinden gelen bireyler olarak, feminist ilkelerle düzenlenen bir atölyede cebimizde taşıyabildiğimiz toplumsal kaygıları en aza indirmek ya da bunları paylaşabilmek ve tartışabilmek bu atölyenin çok önemli bir parçasıdır.

Bu ve buna benzer kaygıları en aza indirmek, daha güvenli bir atölye ortamı kurabilmek adına atölyenin başında küçük bir sohbetle, katılımcılar olarak atölyenin kurallarını belirliyoruz. Katılımcılar nasıl bir atölye ortamı hayal ediyorlarsa bunları "bu buluşma antiotoriter bir buluşmadır", "burada yaşanan deneyimler burada kalacaktır", "taciz burada kabul edilemez bir davranıştır" gibi cümlelerle küçük kâğıtlara yazıyor ve yazılanlar grup tarafından tartışılıyor. Yazılanlarda içine sinmeyen bir ibare görenler bunu belirtiyor ve tartışıldıktan sonra hâlâ içlerine sinmemesi durumunda atölyeye katılmama hakkını kullanabiliyor.³

Kişisel deneyimden aktivizme...

İlet olarak, beden ve cinsel politika konusunda söz söyleme ve mücadele etme iddiası olan bir grup olarak kendi cinselliklerimizi, kendi beden algılarımızı, kendi beden dillerimizi keşfetmeye, keşfettiklerimizi paylaşmaya ve her özgün deneyimin kendisini özgürce ifade edebileceği bir paylaşım ve aktivizm alanı yaratmaya ihtiyaç duyuyoruz. O zaman bu alanları yaratmalıyız. Bu atölye de bedenimize ve beden farkındalımıza dair nice sorular üretebileceğimiz, önemli bulduğumuz soruları birbirimizle paylaşabileceğimiz ve tartışmalar sonucunda yeni talepler, yeni politikalar üretme amacıyla düzenleyeceğimiz etkinliklerden sadece bir tanesiydi.

Bir buçuk saatlik performatif bir atölyeden sonraki deneyim paylaşımı çerçevesinde gerçekleşen sohbetler katılımcılar açısından oldukça önemli bir yerde duruyor: Kişisel deneyimlerin dillendirildiği, varsa birçok katılımcı tarafından hissedilmiş deneyimlerin ortaya çıkarıldığı, atölyeyi geliştirmeye dair önerilerin yapıldığı, tartışılmasına ihtiyaç

duyulan konuların belirlendiği sohbet kısmı bir aktivizm örgütlenmesi için motor güç olma potansiyeli taşıyor. Beden atölyeleri kendi başına performatif ve katılımcıların kendilerine dair birçok şeyi deneyimleyebileceği bir alan yaratıyor. Bunun ötesinde, atölye sonrasında yaşanan deneyimlerin paylaşılması ve üzerlerine bir şeyler okunulup daha ayrıntılı tartışmak için konu odaklı küçük toplantılar düzenlenmesi, atölyenin kazandığı politik anlamı bir aktivizm alanına dönüştürebilmektedir.

Bedenleri ve cinsellikleri üzerinde kurulan baskının ve iktidarın “normalleştirilebildiği” özneler olarak kadınların ve transların, kendilerine ait böyle mekânlar ve zamanlar yaratmasını gerek kişisel güçlenme açısından gerekse kolektif bir direniş ve keşif alanı oluşturması açısından oldukça politik buluyorum. Kadınlık ya da translık deneyimi yaşayan bireyler olarak çok benzer baskı ve şiddet mekanizmalarına maruz kalıyoruz. Yalnız, bunları deneyimleyişimiz, kendi içimizde hazmedişimiz, geliştirdiğimiz mücadele ve direniş mekanizmaları ve varoluşumuzu istediğimiz şekilde yaşamak için ürettiğimiz öneriler oldukça çeşitlenebiliyor; bunu İlet'in örgütlenme deneyiminde açıkça hissediyorum. Dolayısıyla bu tarz atölyelerin birbirimizi tanımada, birbirimizle dayanışmada ve birbirimizden öğrenmede, yazma ve konuşma ötesinde çok farklı bir kanalı da harekete geçirdiğine inanıyorum.

Lezbiyen, biseksüel kadınların ve transların bedenleri üzerinden deneyimledikleri şiddet ve nefrete karşı geliştirdikleri savunma mekanizmaları, bazen bizzat toplumsal kategoriler ve atfedilen roller kadar, bu kişilerin kendilerini gerçekleştirmelerini engelleyebiliyor. Ve hem toplum hem de bazen sahipleri tarafından ötekileştirilen bedenlerin bu tarz atölye çalışmalarıyla birbirlerinden güç bulacağına inanıyorum. "Bedenimiz bizimdir" derken aynı zamanda bedensel çeşitliliğimizi, beden algılarımızdaki çoğulluğu vurgulamamızı ve bunların her birinin kendimizi gerçekleştirmede aynı özgürlüğe sahip olduğunu üstüne basa basa söylememiz gerektiğini düşünüyorum.

İlet olarak bedenlerimizi kendimize has bir performans alanı olarak görüyoruz. Bu yüzden bedensel dillerimizi keşfetmeye, bedensel farkındalığımızı genişletmeye yönelik çabalarımızı heteroseksizm ve ataerkinin homojenleştiren, akıl karşısında bedeni hor gören yaklaşımına karşı yıkıcı bir hamle olarak okumak hiç de zor değil. Bedeni baskının, şiddetin hafızasına sahip bir iktidar alanı olarak okumak kadar, sıkışıklıklarıyla, sınırsızlığıyla ve çoğulcu yapısıyla antiotoriter bir direniş alanı olarak okumak da mümkün değil mi?

¹ Bu etkinliklerle ilgili ayrıntılı bilgiye, 18. LGBTT Onur Haftası etkinlikleriyle ilgili yazıların ve deşifrasyonların bulunduğu, Lambdaistanbul tarafından yayımlanan *Dikkat, Aile Var! 18. LGBTT Onur Haftası Kitabı*'ndan ulaşabilirsiniz.

² Bu yazıda, her biri özgün ve mahrem olduğu için atölye ortamında yaşanan deneyimlerden bahsedemeyeceğim. Atölyenin performatif bir yapısı olması da deneyimlenenleri yazıya geçirmeyi oldukça zorlaştırıyor. Ancak, bu yazı kişisel bir paylaşım olmakla birlikte, atölyeyi organize eden İlet'ten görüşler alınarak yazılmıştır.

³ Bu atölye, katılımcıların kendi bedenleri ile kurdukları ilişkiyi derinleştirmeyi amaçladığı için katılımcıların kendilerini böyle bir deneyim yaşamaya hazır hissetmeleri önemlidir. Atölye başlamadan ya da atölye sırasında, kendini rahatsız hissedenler atölyeyi bırakma ya da eyleyen pozisyondan gözleyen pozisyona geçme hakkına her zaman sahiptirler.